

УДК 330.341

Т.О. Луцик-Дубова, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України

Анотація. В статті розглянуто поняття та складові фінансової безпеки держави, проаналізовано показники та сучасний стан фінансової безпеки України, визначено найбільші загрози фінансовій безпеці держави та запропоновані заходи з підвищення її рівня.

фінансова безпека, загрози, моніторинг, бюджет, монетарна політика, фондовий ринок, страховий ринок, корпорація

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Зв'язок економіки України зі світовою економікою, її експортна орієнтація та від'ємний платіжний баланс створюють значні небезпеки для вітчизняної фінансової сфери, наслідки реалізації яких були яскраво продемонстровані під час світової фінансової кризи 2008 року, що і спричинило надзвичайно важкий стан для економіки країни в цілому. Сьогодні перед Україною постає нагальне завдання створення адекватної сучасним вимогам системи попередження про наближення стану фінансової небезпеки, розроблення системи заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки держави, зокрема – в кризових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансової безпеки держави в тій чи іншій мірі була предметом дослідження таких учених, як Л.В. Шевченко [1], М.А. Коваленко [2], О.В. Прокопенко [3], І.М. Комарницький [4], Н.Й. Реверчук [5], В.І. Соловійов [6], М.М. Єрмошенко [7], О.І. Барановський [8], А.Б.Миколайчук [9], О. Савицька [10], Б.Ю. Кишакевич [11], Н.В.Наконечна [12], тощо.

Однак до сьогодні на науковому і практичному рівнях не повною мірою досліджено сутнісну природу та складові фінансової безпеки, сукупність показників, що характеризують її рівень. Не сформована система заходів щодо зміцнення фінансової безпеки України в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є оцінка фінансової безпеки України, визначення пріоритетних напрямків її зміцнення.

Виклад основного матеріалу. Одним із основоположних чинників незалежно-сті суверенної держави за сучасних умов господарювання є стан її фінансової безпеки. Через швидку зміну ринкової кон'юнктури на світових фінансових ринках та взаємо-пов'язану систему економічних відносин у структурі світового господарства стан вітчизняного фінансового сектора дедалі складніше контролювати з огляду на нестабільність внутрішнього і зовнішнього середовища. За такої ситуації постає потреба в комплексній превентивній оцінці зовнішніх та внутрішніх факторів, що прямо чи опосередковано впливають на фінансовий сектор країни [6].

На думку М. Єрмошенко, фінансова безпека — це такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності

фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [7].

О. Барановський вважає, що фінансова безпека - це важлива складова частина економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання[8].

Можна погодитися з позицією А. Миколайчука, який фінансову безпеку держави визначає як сукупність соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, при якому виявляється стійкість до зовнішніх загроз і ризиків при раціональному використанні своїх фінансових ресурсів[9].

Як справедливо з цього приводу зазначає О. Савицька, фінансова безпека є складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку. Система фінансової безпеки держави включає бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову безпеки, безпеку страхового ринку та безпеку фондового ринку. З огляду на це, забезпечення безпечного рівня функціонування фінансово-кредитної сфери можливе лише за умови розробки і реалізації обґрунтованої стратегії розвитку усіх сегментів вітчизняного фінансового ринку, проведення дієвої грошово-кредитної, валютної, бюджетної, боргової та інвестиційної політики, здійснення конкретних заходів щодо уникнення небезпеки грошового обігу, валютного ринку, бюджетної системи, державних запозичень, поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Стратегія фінансової безпеки має бути зорієнтованою на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізм їх реалізації[10].

Складові фінансової безпеки відображено на рис. 1.

Бюджетна безпека, як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави, виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу. З економічного погляду, бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних і суспільних інтересів. Отож, забезпечення бюджетної безпеки держави є одним із ключових завдань під час реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів. У забезпеченні фінансової безпеки країни важливу роль відіграє ефективність валютно-курсової політики, яка, впливаючи на економічну систему держави загалом, виступає одним із комплексних її індикаторів. Це зумовлено впливом курсу національної грошової одиниці на фактори, які становлять виклики і загрози стабільності фінансово-кредитної сфери, зокрема на рівень цін та темпи інфляції, обсяг валютних резервів, динаміку експортно-імпортних операцій і рух капіталу, а відповідно – і сальдо платіжного балансу та ін.[11].

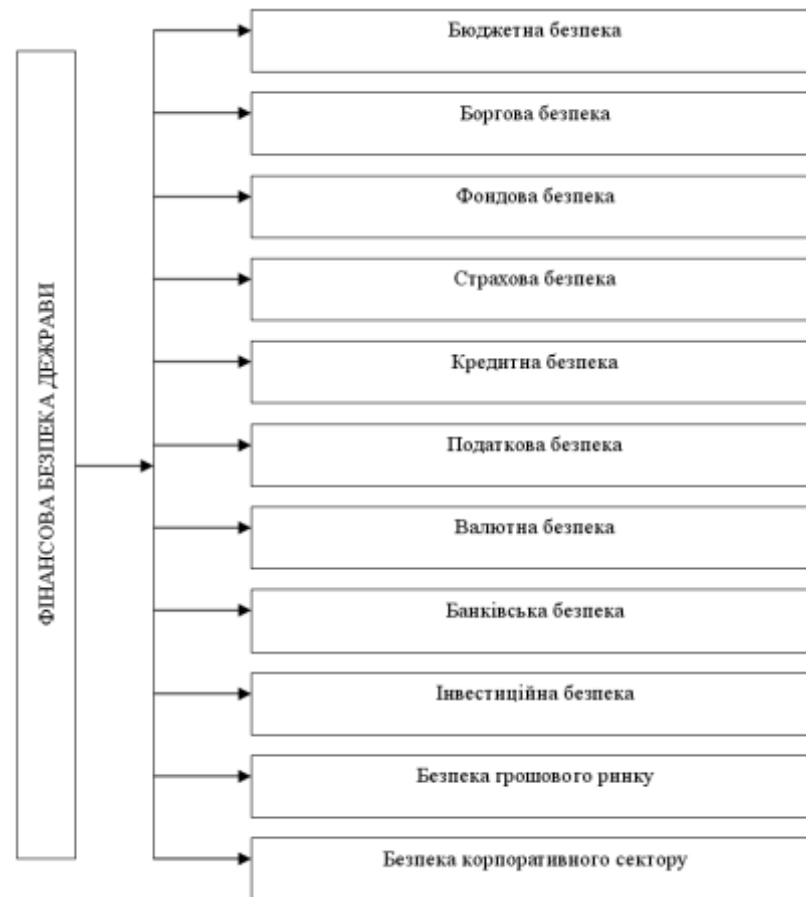

Рисунок - 1 Складові фінансової безпеки держави

Пріоритетні напрямки зміцнення фінансової безпеки України визначаються, насамперед, на основі оцінки рівня показників фінансової безпеки держави.

Індикатори фінансової безпеки відображають специфіку певного рівня управління (громадян, домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, галузей господарського комплексу, регіонів, банківської системи, фондового ринку, держави) або таких її складових, як безпека грошового обігу, інфляційна, валютна, бюджетна, боргова й інвестиційна безпека [12].

Узагальнюючи досвід вітчизняних та іноземних вчених, які досліджували показники фінансової безпеки, можна виділити наступні з них, що розглядаються як репрезентативні більшістю вчених:

- рівень монетизації, %;
- обсяг зовнішнього державного боргу, % від ВВП;
- обсяг внутрішнього державного боргу, % від ВВП;
- рівень інфляції, %;
- міжнародні резерви центрального банку, млн. дол.;
- дефіцит державного бюджету, % від ВВП;
- вартість банківських кредитів у національній валюті, % річних;
- рівень доларизації економіки, %;
- сальдо платіжного балансу, млн. дол.;
- доходи державного бюджету, % до ВВП;
- видатки державного бюджету, % до ВВП;
- питома вага довгострокових банківських кредитів у загальному обсязі кредитів,

%;

- рівень тіньової економіки України, % до ВВП.

Вказані показники за період 2005-2011 рр. відображені в табл. 1.

Як бачимо, для динаміки більшості показників фінансової безпеки спостерігаються негативні довгострокові тенденції. Найбільш проблемними напрямками у цьому відношенні є:

- високий рівень зовнішнього боргу;
 - висока вартість банківських кредитів;
 - значний рівень доларизації економіки;
 - постійне збільшення частки тіньового сектору економіки;
- від'ємне значення платіжного балансу

Таблиця 1 - Система вихідних даних для оцінки рівня фінансової безпеки України*

Показник / Рік	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Дефіцит державного бюджету, % до ВВП	-1,80	-0,70	-1,40	-1,30	-3,90	-6,70	-1,7
Обсяг зовнішнього боргу, % до ВВП	56,25	61,46	60,27	45,42	42,89	42,06	41,6
Обсяг внутрішнього боргу, % до ВВП	24,55	20,62	20,06	23,58	28,74	32,77	43,4
Рівень інфляції, %	10,30	11,60	16,60	19,80	22,30	9,10	4,6
Рівень монетизації, % до ВВП	45,70	47,97	55,57	54,00	47,00	49,10	50,1
Золотовалютні резерви центрального банку, млрд. дол. США	10,11	15,4	35,4	32,1	26,50	34,60	35,13
Вартість банківських кредитів, % річних	14,60	13,30	12,90	18,70	15,80	15,00	14,8
Сальдо платіжного балансу, млрд. дол. США	1,07	2,4	9,4	-3,1	-13,7	5,096	-2,44
Доходи державного бюджету, % до ВВП	23,90	24,50	23,00	24,40	22,90	20,70	28,0
Видатки державного бюджету, % до ВВП	25,60	25,20	24,20	25,50	26,50	27,40	33,4
Рівень доларизації, частка іноземної валюти у грошовій масі, %	23,58	27,04	22,96	30,73	31,70	29,13	30,5
Питома вага довгострокових банк. кредитів у загальному обсязі наданих кредитів, %	65,70	70,70	70,60	75,10	73,40	70,90	64,8
Рівень тіньової економіки України, % до ВВП	30,30	29,80	28,80	31,10	39,00	38,00	39,5

*Джерело: розраховано автором за даними Державного комітету статистики України.

Підвищення рівня фінансової безпеки держави потребує системних дій, які мають містити в собі механізми у сфері бюджетної та монетарної політики, фондового ринку, а також у сфері регулювання корпоративного сектору економіки тощо.

Можна запропонувати наступну систему заходів стосовно зміцнення фінансової безпеки України (табл. 2).

Таблиця 2 - Заходи стосовно зміцнення фінансової безпеки України

Пріоритетні напрями зміцнення фінансової безпеки.	Заходи щодо реалізації напрямів
Реформування бюджетної системи	- проведення бюджетних реформ на базі наукового обґрунтування та координації дій (розробки узгоджених концепцій), стратегії та тактики бюджетування), підвищення якості прогнозів макроекономічних показників, що використовуються в бюджетному плануванні;
	- комплексний підхід до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних відносин;
	- підвищення результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цільових засад діяльності, орієнтація бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами розвитку);

Продовження таблиці 2

	- зменшення зовнішнього боргу України, шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх залучень уряду та погашення довгострокових залучень реального сектору економіки;
	- удосконалення системи бюджетної статистики та діагностики у системному аналізі з індикаторами грошово-кредитної, боргової та валютної безпеки;

	<ul style="list-style-type: none"> - розробка поетапної стратегії скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу, підвищення рівня управління державним боргом шляхом реалізації сучасної стратегії залучення позичкового капіталу, інвентаризації та класифікації всіх боргів, трансформації структури боргу, недопущення практики прийняття виключних рішень, не підпорядкованих єдиній борговій політиці, ліквідація прихованого дефіциту;
Удосконалення монетарної політики	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом лібералізації характеру грошово-кредитної політики, а не її спрямування переважно на мінімізацію інфляції, що веде до скорочення попиту, зростання безробіття; - врегулювання (помірне зниження) рівня монетизації економіки; - подолання дефіциту платіжних засобів; - зменшення частки готівки у загальному обсязі грошової маси, що автоматично погіршить умови функціонування тіньової економіки; - подальше збалансування грошового і товарного ринків, тобто зниження рівня інфляційної динаміки; - припинення відтоку капіталу за кордон за допомогою створення сприятливих умов для репатріації вивезеного капіталу;
Удосконалення валютної політики	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення рівня доларизації економіки країни засобами проведення політики цілеспрямованої підтримки національної грошової одиниці, стимулювання здійснення операцій із її використанням; - оптимізація структури золотовалютних резервів шляхом нарощення в них частки золота; - розробка концептуальних засад валютної політики, що передбачатиме виділення короткострокових та довгострокових цілей її формування та реалізації;
Регулювання фондового ринку	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення капіталізації та ліквідності організованого ринку цінних паперів; - створення універсальної національної біржі, яка діятиме на принципах регульованих ринків ЄС та інтегруватиметься у світовий фінансовий простір; - забезпечення поетапного створення єдиного центрального депозитарію України з урахуванням світового досвіду інтеграції обліково-фінансової інфраструктури; - удосконалення інституційної структури ринків капіталу з метою диверсифікації ресурсної бази та залучення збережень населення;
Регулювання корпоративних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин; - підвищення вимог до корпоративного управління; - чітке визначення прав і обов'язків емітентів та інвесторів шляхом розробки ефективної системи державного регулювання ринків капіталу, посилення контролю за дотриманням вимог законодавства, запобігання шахрайству;
Регулювання страхового ринку	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння розвитку страхового ринку та удосконалення порядку ліцензування діяльності страховиків, дотримання вимог до джерел формування статутного капіталу та фінансового становища засновників; - створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування; - введення міжнародних норм корпоративного управління для страховиків та розробка державної цільової програми науково-дослідних робіт у сфері страхування та підготовки фахівців для страхового ринку; - удосконалення системи оподаткування страховиків та операцій перестраховування у перестраховиків-нерезидентів.

Реалізація запропонованого комплекс заходів, що охоплює більшість складових фінансової безпеки, актуальних для України, дозволить значно підвищити її рівень за умови забезпечення підтримки на законодавчому, виконавчому, владному рівнях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження показало, що фінансова безпека держави є комплексним поняттям, яке включає в себе бюджетну, боргову, фондову, страхову, кредитну, податкову, валютну, банківську, інвестиційну, монетарну та корпоративну складові.

Найбільші загрози фінансової безпеки України криються у сфері зовнішньої заборгованості, високої вартості банківських кредитів, значного рівня доларизації економіки, зростання тіньового її сектору, від'ємного платіжного балансу.

Пріоритетними напрямками зміцнення фінансової безпеки України слід визнати:

реформування бюджетної системи; удосконалення монетарної та валютної політика; регулювання фондового ринку; регулювання корпоративних відносин; регулювання страхового ринку.

Подальші дослідження у сфері зміцнення фінансової безпеки держави доцільно спрямувати на обґрунтування механізму управління внутрішніми та зовнішніми ризиками державної фінансової стабільності.

Список літератури

1. Шевченко Л.В. Сучасна фінансова криза в Україні та її вплив на безпеку держави [Текст] / Л.В. Шевченко // Економічна безпека України і виклики сьогодення: зб. матеріалів XIII Міжнародна науково-практична конференція, 28 травня 2010 року. – К. : Вид-во Українського ДУ фінансів та міжнародної торгівлі. – С. 138-139.
2. Коваленко М.А. Глобалізація фінансових ринків: причини та наслідки [Текст]/ М.А. Коваленко, Н.Г. Рогальська// Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2009. – Вип. 3(46). – С. 55-61.
3. Прокопенко О.В. Малі підприємства України: поточний фінансово-економічний стан [Текст] / О.В. Прокопенко, Л.Б. Криворучко// Механізм регулювання економіки: Міжнародний науковий журнал, 2010. – №3, т. 1. – С. 167-175.
4. Комарницький І.М. Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави [Текст] / І.М.Комарницький, І.А. Франів, Б.М. Комарницький// Науковий вісник Національного університету ДПС України(економіка, право). – 2010. – Вип. 2(49). – С. 22-28.
5. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.disslib.org/upravlinnja-ekonomichnoju-bezpekoju-pidpryemnytstva-v-ukrayini.html>.
6. Соловійов В.І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави [Текст] / В.І. Соловійов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу – 2011. - № 3(15). – С.148.
7. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.disslib.org/upravlinnja-ekonomichnoju-bezpekoju-pidpryemnytstva>.
8. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні - методологія оцінки та механізми забезпечення. Автореф. дис. д-ра екон. Наук НАН України/ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.disslib.org/upravlinnja-ekonomichnoju-bezpekoju-pidpryemnytstva>
9. Миколайчук А.Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки держави в системі моніторингу [Текст] / А.Б.Миколайчук // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2012. - № 38. – С.32.
10. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України [Текст] / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. - №3. – С.14.
11. Кишакевич Б.Ю. Формування системи фінансової безпеки України в умовах глобалізації [Текст] / Б.Ю. Кишакевич/ Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7.-С.205.
12. Наконечна Н.В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України [Текст] / Н.В. Наконечна// Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.9.
13. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України [Текст] / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. - №3. – С.17.

Т. Луцик-Дубова

Основные приоритеты укрепления финансовой устойчивости Украины

В статье рассмотрены понятия и составляющие финансовой безопасности государства, проанализированы показатели и современное состояние финансовой безопасности Украины, определены наибольшие угрозы финансовой безопасности государства и предложены меры по повышению ее уровня.

T. Luzik-Dubova

The main priorities of strengthening the financial stability of Ukraine

The article deals with the concept and the financial security of the state are considered indicators and the current state of the financial security of Ukraine, identified the greatest threats to the financial security of the state and proposed measures to improve its level.

Одержано 1.10. 12